

Priority ochrany a manažmentu mokradí v Európe pre ďalšiu dekádu

Strategickým cieľom ochrany mokradí z dlhodobého i strednodobého hľadiska na globálnej i európskej úrovni sa venuje celosvetová organizácia Wetlands International, ktorej členom je aj Slovenská republika.

Wetlands International

Organizácia Wetlands International vznikla v roku 1995 spojením troch regionálnych zakladajúcich organizácií venujúcich sa mokradiam na rôznych kontinentoch – International Waterfowl and Wetlands Research Bureau (IWWRB) v Európe, Asian Wetlands Bureau v Ázii a Wetlands for the Americas v Amerike. V priebehu posledného desaťročia sa vyvíjala už nielen ako organizácia zabezpečujúca monitoring a ochranu vodných vtákov a vyzdvihujúca význam mokradí a ich ochrany pre život obyvateľov, najmä v rozvojových krajinách, ale aj viac

reagovala na potrebu zastavenia úbytku a degradácie mokradí vo svete a zameriavala sa na trvalo udržateľné využívanie a manažment mokradí. Wetlands International verí, že duchovná, kultúrna a ekonomická prosperita ľudstva závisí od zachovania mokradí a jej víziou je, že: „Mokradňové ekosystémy sú chránené a obhospodarované pre veľký rozsah ich hodnôt – na prospech biodiverzity a existencie ľudí a pre zabezpečenie vodných zdrojov.“ Poslaním Wetlands International je „udržiavať a obnovovať mokrade, ich zdroje a biodiverzitu pre budúce generácie.“ Slovenská republika je členom Wetlands International od roku 1998 prostredníctvom Ministerstva životného prostredia SR ako vládnej inštitúcie.

Prehodnotenie strategických zámerov

Wetlands International (WI) spolu so svojimi partnermi koncom roka 2010 prehodnotili vývoj od čias schválenia posledného strategického zámeru na roky 2005 – 2014 a zaoberali sa novými cieľmi na ďalšie obdobie. V priebehu uplynulých piatich rokov sa WI sústreďovala hlavne na zhrnutie informácií o stave najvýznamnejších mokradňových biotopov, najmä o celosvetovom stave rašelinísk a o ich úlohe a význame pre viazanie a uvoľňovanie uhlíka, o stave populácií vodného vtáctva na ich migračných trasách a na celom svete, venovala sa budovaniu siete najvýznamnejších mokradňových lokalít na africko-euroázijských migračných trasách vodných vtákov, analýzam databázy ramsarských lokalít, novým celosvetovým záležitosťiam, ako je produkcia biopalív a ich vplyv na mokrade, sústreďovaniu informácií a najlepšej praxe pri manažmente mokradí a znižovaní chudoby a snažila sa o ovplyvňovanie politiky. WI a jej partneri pokračovali v získavaní

odborných podkladov o vzťahu voľne žijúcich vtákov a tzv. vtácej chrípky, takisto vykonali množstvo hodnotení týkajúcich sa určitých povodí riek a jazier a množstvo eko-regionálnych hodnotení, zdôrazňujúc stav a hodnoty mokradí. Od medzinárodnej konferencie v Paríži v roku 2005 na tému Biodiverzita, veda a politika začala medzinárodná komunita hľadať možnosti prepojenia vedy a politiky, bez ktorého ochrana biodiverzity nemá budúcnosť. Jedným z návrhov je vytvorenie nezávislej vedeckej inštitúcie pre tieto účely, podobnej akou je napríklad Medzivládny panel pre zmenu klímy (IPCC). Medzivládny panel pre biodiverzitu a ekosystémové služby (Intergovernmental Panel on Biodiversity and Ecosystem Services – IPBES) odporučil v roku 2008 vypracovať mechanizmus prepojenia vedy a politiky za účelom spojenia biodiverzity a ekosystémových služieb pre prospech ľudstva a trvalo udržateľný rozvoj. Takéto nové mechanizmy sú relevantné aj pre prácu WI.

Wetlands International sa za pätnásť rokov stala uznávanou organizáciou a partnerom pri získavaní expertných stanovísk a informácií o mokradiach vo svete. Aktivita WI ohľadne zhromažďovania a následného šírenia informácií o mokradiach je jednoznačne potrebné naďalej vykonávať na celosvetovej úrovni. Zistenia a výsledky analýz WI sú, samozrejme, určitým indikátorom aj pre Slovenskú republiku a vodítkom pri prehodnocovaní svojej politiky týkajúcej sa mokradí a pri stanovovaní priorít na ďalšie obdobie.

Pri narastajúcom počte nových príčin úbytku mokradí a ich degradácie potrebujeme najsť spôsoby riešenia napríklad rastúceho vplyvu svetového a regionálneho trhu na úbytok týchto ekosystémov, či priamo ovplyvňovať rozvojové agentúry a súkromný sektor namiesto spoliehania sa na predpisy jednotlivých krajín. Profilácia mokradí ako kritériových hodnôt, ktoré podporujú trvalo udržateľný rozvoj bude v spolupráci a v partnerstve so všetkými sektormi kľúčom k dosiahnutiu zlepšenej ochrany mokradí a ich manažmentu, aj k ich obnove. Nová globálna štúdia v správe *Ekonomika ekosystémov a biodiverzity (The Economics of Ecosystems and Biodiversity – TEEB)*, ktorá bola prezentovaná na zasadnutí zmluvných strán Dohovoru o biologickej diverzite v roku 2010 ako dôležitý príspevok k vytvoreniu pôsobivého ekonomického argumentu pre ochranu biodiverzity, zohľadňuje mnoho mokradňových prípadových štúdií.

Vzhľadom na vývoj na svetovej i regionálnej úrovni a pomerne dramatické zmeny v externom prostredí sa v súčasnosti prehodnocujú globálne ciele WI tak, aby boli pre ďalšie desaťročné obdobie (2011 – 2020) definované jednoducho, zapamätateľne a motivujúco, aby sa jasnejšie venovali problémom, hrozbám pre mokrade, aby signalizovali naliehavosť namiesto pasívneho formulovania, a aby boli na rovnakej úrovni, čo sa týka šírky záberu.

Nové výzvy a zameranie

K významným výzvam, ktoré sú pred nami v na-

sledujúcich rokoch patrí:

- nedostatočná pozornosť venovaná mokradiam v celosvetových i v národných koncepciách, politike i v medzinárodných dohovoroch, napriek známym faktom a odbornej základni,
- slabé prepojenie medzi vedeckými podkladmi a dátami, resp. vedeckou komunitou a štátnymi orgánmi a politikmi,
- pri hospodárskej recesii sa znižuje až stráca záujem o environmentálne záležitosti a prejavuje sa znižovanie rozpočtu na ochranu biodiverzity aj u tradičných donorských krajín, pričom globálna ekonomická kríza a politické zmeny v niektorých krajinách podmieňujú ďalšie obmedzovanie príjmov aj pre mimovládny sektor,
- rozdiel vo filozofii a prístupoch medzi organizáciami zameranými na životné prostredie, rozvoj, či zmenu klímy na jednej strane a ministerstvami jednotlivých vlád, OSN a pod. na strane druhej,
- nedostatok prostriedkov na dosiahnutie koherencie v politike v prospech mokradí na celosvetovej úrovni,
- nesúlad medzi domácou a zahraničnou politikou ovplyvňujúcou vodné zdroje a mokrade v rámci Európy a medzi Európou a rozvojovými krajinami,
- vplyvy krajín s rýchlo rastúcou ekonomikou využívajúcich prírodné zdroje rozvojových krajín,
- slabo regulované financovanie veľkých projektov na budovanie infraštruktúry a na čerpanie prírodných zdrojov hlavne v rozvojových krajinách,
- chýbajúce celosvetové multilaterálne dohody alebo systémy riadenia pre manažment vodných zdrojov, hlavne tých, ktoré ovplyvňujú cezhraničné mokradňové ekosystémy,

- nedostatky v spoločenskej zodpovednosti podnikov pri účinnej samokontrole pri vykonávaní činností poškozujúcich životné prostredie.

Zameranie činnosti Wetlands International na nasledujúce roky sa navrhuje prehodnotiť podľa najvýznamnejších ekosystémových služieb mokradí, ktoré poskytujú spoločnosti a ich hodnôt ovplyvňujúcich zmeny biodiverzity a prosperitu ľudstva. Zlepšenie partnerstva WI s inými organizáciami s podobným cieľom a prístupmi, práca s miestnymi komunitami a ďalšími zainteresovanými skupinami, poskytovanie dôležitých informácií a využívanie poznatkov získaných v teréne na ovplyvňovanie politiky a stratégií bude v záujme dosiahnutia lepších a udržateľných výsledkov. WI chce byť naďalej autoritou v oblasti ochrany mokradí a dôveryhodným poradcom a partnerom

s určitým kreditom a dlhoročnými skúsenosťami pri zdôrazňovaní trendov, hrozieb a príležitostí pre mokrade so schopnosťou identifikovať problémy, skúmať ich a predložiť vedecké argumenty na zmenu názorov so zameraním na problematiku prosperity ľudstva a riadenie záležitostí ochrany prírody a životného prostredia. Chce naďalej hrať dôležitú úlohu v regiónoch pri obnove najvýznamnejších mokradí s inovatívnymi prístupmi, pri budovaní kapacít pre ochranu a manažment mokradí v príslušných sektoroch rozširovaním a zdokonaľovaním svojich úspešných metód, pri spolupráci s vedcami a medzinárodnými dohovormi pre ďalší rozvoj a prístupnosť odbornej základne. WI chce zamerať svoju činnosť na najvýznamnejšie typy mokradí z hľadiska biodiverzity, zabezpečenia vodných zdrojov a adaptáciu na zmenu klímy, resp. jej zmierňovanie, ako sú rašeliniská, pobrežné mokradňové ekosystémy, vysokohorské mokrade, mokrade v semi-aridných oblastiach a riečne alúviá.

Navrhované nové zameranie Wetlands International:

1. zastaviť a zvrátiť úbytok a degradáciu biodiverzity mokradí,
2. udržiavať a podporovať funkciu mokradí pri regulácii klímy,
3. udržiavať a obnoviť úlohu mokradí pri zmierňovaní katastrof vyvolaných vodou a pri znižovaní napätia vo vzťahu k vodným zdrojom,
4. zabezpečiť a obnoviť poskytovanie služieb mokradí miestnym obyvateľom.

Zastaviť a zvrátiť úbytok a degradáciu biodiverzity mokradí

Ciele a úlohy pre naplnenie tohto zámeru by mali stimulovať opatrenia na zastavenie zvyšujúceho sa úbytku biodiverzity sladkovodných biotopov i pobrežných vôd, zahŕňajúc konkrétne činnosti na ohrozených územiach, budovanie kapacít a politické rozhodnutia.

Ako príklad je možné uviesť zavedenie komplexného monitorovacieho systému (zahŕňajúceho druhy, lokality, biotopy a hnacie sily zmien) na podporu a dokladovanie stanovovania priorít a rozhodovacích procesov. V medzinárodne významných mokradiach by mali byť dostatočné kapacity a nástroje na ich udržateľný manažment. Ochrana a múdre využívanie mokradí a druhov závislých na mokradiach, zodpovedajúce požiadavkám medzinárodných dohovorov, by mali byť zapracované do dostatočne financovaných národných stratégií a do politiky multinárodných spoločností.

Udržiavať a podporovať funkciu mokradí pri regulácii klímy

Naplnenie tohto zámeru umožnia opatrenia, ktoré prispievajú k zastaveniu a zvráteniu degradácie mokradí vedúcej k zvyšovaniu emisií skleníkových plynov, ktoré prispievajú ku klimatickej zmene. Uvoľňovanie skleníkových plynov z mokradí a úloha mokradí pri zachytávaní uhlíka a regulácii klímy sa často недоceňuje a chýbajú stimuly na

zmenu. Indikátory pre tieto ciele by mali obsahovať zlepšenú ochranu a obnovu mokradí, ktorá znižuje uvoľňovanie skleníkových plynov a zvyšuje potenciál na ukladanie uhlíka. K takémuto výsledku môže viesť aj zmena, resp. úprava príslušných politik. Napríklad ťažobný priemysel, využívajúci rašeliniská, by mal zabrániť, minimalizovať alebo znižovať uvoľňovanie oxidu uhličitého z mokradí. Potrebné je ovplyvňovať spoločnú európsku poľnohospodársku politiku a obchod tak, aby zohľadňovali emisie z krajiny a potenciál pre využitie kompenzácie prostredníctvom revitalizácie rašelinísk a iných mokradí v Európe i inde.

Udržiavať a obnoviť úlohu mokradí pri zmierňovaní katastrof vyvolaných vodou a pri znižovaní napätia týkajúceho sa vodných zdrojov

Úlohy na dosiahnutie tohto cieľa by mali stimulovať opatrenia na investície, ktoré prispievajú k ochrane mokradí a k obnove „prírodnej infraštruktúry“, ktorá môže znížiť vplyvy a závažnosť záplav a sucha a pomôcť pri zabezpečení dostatku vody. Určité opatrenia tiež môžu ovplyvniť strategické hodnotenia navrhovaných projektov pre vodnú infraštruktúru a prispieť k identifikovaniu alternatívnych možností. Indikátory pre tieto ciele by mali zahŕňať ochranu a revitalizáciu mokradí pre dosiahnutie riadnej starostlivosti o vodné zdroje a vodné hospodárstvo od horných tokov po dolné úseky riek. Znižovanie napätia týkajúceho sa vodných zdrojov v tomto kontexte sa chápe ako zabez-

mente Miléniové hodnotenie ekosystémov (Millenium Ecosystem Assessment) a zahŕňa poskytovanie potravy, vody, paliva, vlákien, genetického materiálu atď. Ich využívanie by, pochopiteľne, nemalo byť na úkor biodiverzity alebo iných dôležitých ekosystémových služieb, ale mali by sa hľadať vzájomne prospešné riešenia. Indikátory pre tieto ciele by mali obsahovať výsledky zlepšeného manažmentu mokradí pre život ľudí, prípadne zmeny v politike a stratégiách, ktoré budú viesť k tomuto výsledku. Môže

to byť napríklad zohľadnenie a integrovanie hodnoty rýb do rozvojových programov, ktoré sa premietnu do zlepšeného manažmentu povodí. Potrebné je ovplyvniť finančné mechanizmy Európskeho rybárskeho fondu a jeho zameranie na sladkovodné rybárstvo.

Tieto témy sú v súčasnosti a budú pravdepodobne aj v nasledujúcom desaťročí celosvetovo vysoko aktuálne a dostávajú sa do povedomia vlád,

rozvojových agentúr a výskumných inštitúcií a mali by sa premietnuť aj do priorít donorov a rôznych partnerov a je snaha o ich konkrétne formulovanie. Wetlands International má ambíciu zostať aj naďalej významným hráčom na celosvetovom poli pri riešení hrozieb pre mokrade, pri vytváraní možností na ich ochranu a manažment a prispievať tak k trvalo udržateľnému rozvoju. Pri naplňaní vízie a poslania organizácie bude mobilizovať najlepších dostupných expertov a znalosti (napr. pri definovaní úloh mokradí v budúcich scenároch rozvoja, pri ovplyvňovaní vedy a výskumu pri ochrane prírody vlastnými údajmi a znalosťami), bude dbať o zvyšovanie povedomia o najvýznamnejších záležitostiach týkajúcich sa mokradí (napr. demonštrovaním a predstavením vzájomného prepojenia medzi úbytkom mokradí, chudobou a klimatickou zmenou, reagovaním na veľké katastrofy alebo iné udalosti súvisiace s mokradami, kampaňami na ochranu najvýznamnejších biotopov). Bude tiež podporovať spoločnosť pri konkrétnych činnostiach (napr. budovaním kapacít občianskej spoločnosti na rozvoj ochrany mokradí, rozvojom a podporou finančných mechanizmov na zabezpečenie manažmentu prírodných zdrojov miestnymi obyvateľmi, presadzovaním sociálno-ekonomických hodnôt mokradí do rozhodovacích procesov) a bude sa snažiť o ovplyvňovanie politiky a praxe (napr. využitím skúseností a vedomostí pri rokovaniach o svetovej politike, odmietaním negatívnych praktík, riadiacich opatrení a stimulov).

Pri presadzovaní týchto zámerov bude mať svoje miesto aj Slovenská republika.

RNDr. Ján Kadlecík

Národný delegát vo Wetlands International

Ilustračné foto: Rudolf Jureček

pečenie takého rozdelenia vodných zdrojov do mokradí, ktoré je dostatočné na zachovanie ekologickej integrity mokradí, a tým celého rozsahu ich významu a funkcií, ale aj pre lepšie zabezpečenie potrieb rôznych užívateľov vôd. Význam a hodnoty mokradňových ekosystémov a ich úloha vo vodnom hospodárstve by sa teda mali premietnuť do vypracovávaných projektov a do financovania stavieb zabezpečujúcich vodné zdroje, do projektov a programov týkajúcich sa adaptácie na klimatické zmeny a znižovanie rizika povodní, ako aj do posudzovania alternatív. Pre dosiahnutie environmentálnych cieľov Programu opatrení Rámcovej smernice o vode je nutné podporovať revitalizáciu riek a riečnych povodí.

Zabezpečiť a obnoviť poskytovanie služieb mokradí miestnym obyvateľom

Naplnenie tohto zámeru umožnia opatrenia cieľov a úloh, ktoré zabezpečia existenciu a prosperitu miestnych obyvateľov prostredníctvom zlepšenej starostlivosti o mokrade. Význam (poskytované služby) mokradí je definovaný v doku-

